

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	21.05.2019
Received / Makale Geliş	19.01.2019	Published / Yayınlanma	22.05.2019

ÖRGÜT ÇALIŞMALARI VE ROMAN SANATI ORGANIZATIONAL STUDIES AND THE ART OF NOVEL

Dr. Umut DAĞISTAN

Akdeniz Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Antalya / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-2544-8384

ÖZET

Tarihsel olarak değerlendirildiğinde disiplinler arası çalışmalarda kurgu eserlerin kullanılması ve kabul edilmesi yeni bir gelişmedir. Buna rağmen sayıları giderek artan bir şekilde edebiyatın, sanat ve sanatçının sosyal bilimlerle bağıntılı olduğunu gösteren çalışmalar ve makaleler yayınlanmıştır. Örgütlerin rasyonel, teknik ve kalıplaşmış bir olgudan ziyade yaşayan bir organizma olduğunun kabulüyle birlikte bu alanda çalışan araştırmacılar daha farklı kaynaklardan beslenerek yazına katkı sunmaya başlamışlardır. Bilimsel bilgi ile anlatı kaynaklı bilgi arasındaki geleneksel olarak var olan ayırım son yıllarda ortadan kalkmaya başlamış ve örgüt yazını, anlatıları daha çok kullanır olmuştur. Kurgu eserler özellikle de roman her dönemde edebi türler arasında en çok ilgi çeken olmuştur. Esnek ve dinamik yapısı, öyküleme çeşitliliği ve kendine has anlatım biçimi yüzünden geniş kitlelerce tercih edilmiştir. Sosyal bilimlerde ve örgüt yazınında romanın bu özelliklerinden faydalanılmasının alana zenginlik katacağı fikri bu çalışmanın temel motivasyon kaynağıdır.

Anahtar Kelimeler: Örgüt çalışmaları, kurgu eserler, roman sanatı, sosyal bilimler

ABSTRACT

When considered historically, the use and acceptance of fiction works in interdisciplinary studies is a relatively new development. Nevertheless, more and more studies and articles have been published showing that literature, art and artist are related to social sciences. With the assumption that organizations are a living organism rather than a rational, technical and stereotyped phenomenon, researchers working in this field have started to contribute to the literature by feeding from different sources. The traditional distinction between scientific knowledge and narrative knowledge has begun to disappear in recent years, and the organization has used narratives more often. Fiction works, especially novel, has been the most interesting among the literary genres in every period. Due to its flexible and dynamic structure, its narrative diversity and its unique style of expression, it has been widely preferred. The idea that benefiting from these features of the novel in social sciences and organization literature will add prosperity to the field is the main motivation source of this study.

Key Words: Organizational studies, Fiction works, The art of novel, Social sciences

1. GİRİŞ

Örgütlerin rasyonel, teknik ve kalıplaşmış bir olgudan ziyade yaşayan bir organizma olduğunun kabulüyle birlikte bu alanda çalışan araştırmacılar daha farklı kaynaklardan beslenerek yazına katkı sunmaya başlamışlardır. Canlı ve yaratıcı bir organizma olan örgütleri anlamak için belki de en yaratıcı ve derinlikli yolların başında gelen sanattan, özelde kurgu eserler ve edebiyattan yararlanmak alanı zenginleştirme potansiyeli taşımaktadır.

Kurguya dayalı edebiyat eserleri, genel kanının aksine sıklıkla toplumsal tahlil aracı olarak işlev görmüşlerdir. Öyle ki, edebi eserin fonksiyonundan yola çıkan, onu toplum açısından değerlendiren, edebi eseri sosyal hayat içerisinde önemli bir unsur olarak gören ‘sosyolojik eleştiri’, önemli eleştiri türlerinden biridir. Bu yaklaşıma göre, eseri ortaya koyan sanatçının kendisi de sosyal hayatın bir parçasıdır ve istese de istemese de sosyal hayattan parçalarla eserini kurgular. Sosyolojik metot; tarihi gelişimi içinde 18. ve 19. yüzyıllardan itibaren ortaya çıkan bir inceleme biçimidir ve eseri toplumsal açıdan değerlendirir. Bu inceleme metoduna göre, edebi eser sosyal hayatın bütün özelliklerini yansıtır (Önal, 2012:355). Bundan dolayı, bir edebi eser okunurken yazarın anlattığı hikâyenin yanında, o hikâyenin ortaya çıktığı kültür, zaman ve coğrafya hakkında da birçok şey öğrenilebilir.

Tarihsel olarak değerlendirildiğinde disiplinler arası çalışmalarda kurgu eserlerin kullanılması ve kabul edilmesi görece yeni bir gelişmedir. Buna rağmen sayıları giderek artan bir şekilde edebiyatın, sanat ve sanatçının sosyal bilimlerle bağıntılı olduğunu gösteren çalışmalar ve makaleler yayınlanmıştır (Bahou: 1961: 163). Bahou'nun altmışlı yılların başında yaptığı bu tespit, sosyal bilimler alanında dönemin bu konuya yaklaşımını göstermektedir. Blotner (1955:48) daha önce romanın bireysel ve grup davranışının analizi için son derece işlevsel bir enstrüman olduğunu belirtmiştir. Yine aynı yıllarda sosyoloji yazınında, sosyolojinin öğretilmesi alanında edebiyatın açtığı olanaklara odaklanılmıştır (Coser 1963; Nisbet 1976; Stein ve Vidich 1963). Rus sosyolog Sorokin (1947), roman gibi mantık ve estetiğin birleşimi sanatsal çalışmaların, biçimsel ve içeriksel uyumlarıyla, bazı durumlarda matematiksel denklemlerden daha tutarlı olduklarını söylemiştir (Carlin, 2010: 215). Esasında kurgu eserlerin bir eğitim aracı olarak görülmesi ve bu şekilde kullanılması Antik Yunan'a kadar uzanır. Sokrates dönemi ve sonrası Sokratik okullarda dönemin oyunları ya da buradan türetilen hipotetik hikâyeler öğrencileri sınamak için kullanılmıştır (Wolff, 2014: 7).

Kurmaca ya da daha somut ve geleneksel formlar olarak mitler, masallar, destanlar insanlık tarihi kadar eskidir. Bir anlamda ilkel komünal topluluklardan itibaren insanlar bir arada durmak için anlatılara ihtiyaç duymuşlardır (Eliade, 2001). Barthes (1997: 86); anlatısı, miti olmayan toplumun olamayacağını söyler. İnsan dili onun zihinsel esnekliğinin bir tezahürüdür ve hikâyeler hem en basit hem de en sofistike iletişim aracıdır (Harari, 2015: 36). İnsanlar hayal güçlerinde yarattıkları ortak mitler etrafında örgütlenmişlerdir. Kabul etmek gerekir ki, kurgulamak, başı sonu belli bir hikâye anlatmak insan zihninin en parlak melekelerinden biridir. Bu, bir yönüyle aynı zamanda gerçekliğe bir form kazandırma çabasıdır.

2. GERÇEKLİK VE KURGU

“Ben kimim, nerden geliyorum ve nereye gidiyorum?” türü sorular felsefenin ve daha sonra daha sofistike düzeyde bilimin alanına girmeden önce mitolojinin cevaplar bulduğu sorulardır. Alegorilerle, sembolik öykülerle insanlar bu tip sorulara yanıtlar aramış ve kendilerini bir hikâyeye ait kılmak istemişlerdir. Bunu yaparken de ait olduklarını düşündükleri ya da inandıkları hikâyeleri gerçek kabul etmişlerdir. Bu da gerçek ve kurgu arasındaki ayrımın nerede başlayıp nerede bittiği sorusunun cevabını muğlak bir zemine oturtmuştur.

Modern zamanlarda bir kurgu eser yaratıcısı için, ya da daha özeldir bir edebiyatçı için gerçeklik, edebiyatın dışındaki her şeydir, fiziksel dünyadır. Kurmaca, fiziksel dünyanın dışında bir zamanda var olan sanatsal bir etkinliktir. Sanatsal bir kaygıyla yapılan kurmaca, mitlerden çok farklı olarak, belki de daha dürüstçe baştan kurmaca olduğunun bilincinde hareket eder. Okunan roman, hikâye, şiir, drama, yazarın hayal gücünün bir ürünüdür. Jusdanis (2012), edebiyatın ya da kurmacanın varoluş nedeninin hayat ile kurgu arasındaki farkı çizmek olduğunu söyler. Bunu da kendini bir simülasyon yeri gibi sunarak, simülasyon amaçlı bir şey olduğunu vurgulayarak yapar. Edebiyat, dış dünyadan kendini ayırarak okuyucuya bir fantezi imkânı ve alanı sunar. Bu uzaklaşma, her gün karşılaşılan nesnelere ya da olaylara karşı bir tür yabancılaşmaya neden olur. Böylece okurlar hem estetik süreci hem de temsil edilen nesnenin yapaylığını algılayabilir, bu sayede ona yeni bir perspektiften bakabilirler. Jusdanis edebiyatın gerçekliğe koyduğu mesafeye hem özerk bir yapıya sahip olduğunu, hem de bu nedenle toplumsal olduğunu söyler.

Kurgu ve gerçeklik, genellikle birbirine zıt kavramlar olarak görülür. Kurgunun gerçekliğe alternatif bir gerçeklik yarattığı ama dayanak noktası olarak mevcut gerçekliği baz aldığı kabul edilir. Kübalı ünlü romancı Infante (1999: 43) *Şehirler Kitabı*'nın Londra'yı anlatan bölümünde Noel'in bir Charles Dickens buluşu olduğunu iddia eder. Noel'deki birçok ritüel Dickens'ın hikâyelerinden doğmuştur. Gerçek; kurguya göre dönüşmüş ya da Oscar Wilde'nin dediği gibi; hayat, sanatı taklit etmiştir. Buna bir diğer örnek olarak, dünyanın en ünlü adresi verilebilir; Baker Caddesi 221 B. Bu adres dünyanın en ünlü kurgu kahramanlarından birinin adresidir. Conan Doyle'a göre Sherlock Holmes burada oturmaktadır. Müze olan bu evi, birçok ziyaretçi gezdikleri bu evin sahibinin bir kurgu kahramanı olduğunu unutarak, sanki Holmes gerçekten yaşamış gibi gezer.

Genel olarak sanatın gerçeklikle kurduğu ilişkide iki temel yaklaşım vardır. İlk yaklaşım, bir sanat yapıtını sadece sanatçının hayal gücüne hitap eden, kendi varlığı dışında hiçbir amaca hizmet etmeyen, kendi kendine yeterli ve tutarlı, bilimsel bir bileşik olarak kabul eder. İkinci yaklaşım ise sanatı hayatın

eleştirisi olarak kabul eder ve sanatın, insan tecrübesini yansıtmak gibi bir sorumluluğu olduğu ve kendi amacını kendi içinde taşımak şöyle dursun, aksine kültür içinde etkin bir güç olduğunu iddia eder (Stevick, 2004: 311). Romanlar genel olarak daha çok ikinci yaklaşım çerçevesinde değerlendirilmişlerdir. Öyle ki, Watt (2007: 35), romanın gerçekliği taklit ediş tarzının mahkemedeki jüri üyelerininkine benzediğini söyler. Jüri üyeleri ile roman okurunun beklentileri pek çok açıdan kesişmekte, her ikisi de olayın ‘tüm tikelliklerini’, yani vakanın zamanı ve mekânını bilmek istemekte, karakterlerin kimliği konusunda doyurucu bilgi talep etmektedir.

‘Gerçekçilik’ romanda, çoğu zaman alt tabakadan insanların yaşamını anlatan bir mesele olarak görülmüştür. Ama kavramın bu şekilde kullanılması roman sanatının en özgün özelliğinin görmezden gelinmesi sonucunu doğurabilir. Roman sırf hayatı güçlüklerle dolu olarak gördüğü için gerçekçi kabul edilirse, o zaman ona sadece ters çevrilmiş romans adını vermek yeterli olur. Hâlbuki roman yalnızca belirli bir edebi perspektife uygun olanları değil, insan yaşantısını ve onun tüm çeşitliliklerini resmetmeye çalışır. Romanın gerçekçiliği sunduğu yaşam tarzında değil, o yaşamı sunuş tarzında yatar (Watt 2007: 11).

Alman felsefeci Hans Georg Gadamer, edebiyatı gerçeğin kaynağı olarak görmüştür. Gerçeklik kavramını, kavramsal tanımlamaların dar kalıplarına sıkıştırmayı reddetmiştir. Ona göre, sanat uygun bir tarzda gerçeğin daimi arayışı olarak anlaşılmalıdır. Sanatın gerçeği kavramsal açıdan tanımlanamaz, bununla birlikte sanatın gerçeği, çok anlamlı ve sonu gelmez bir yorumlama kaynağıdır. Bir edebi metin tarihsel sorgulamalar ve cevaplar manzumesidir (Zima, 2004: 97). Bir yönüyle edebi gerçeklik, geçmişteki konuları ya da metnin zamanını günümüz bağlamı içinde yeniden üretir. Her üretim kendi bağlamına içkindir ve benzersizdir. Modern bir tür olan roman kendini ortaya koyuş biçimiyle, klasik yönelimin aksine tümelleri reddederek, bireyin yaşamına ve hakikatine odaklanarak, karakterlerinin yaşadıkları çevrenin ayrıntılı sunumuna büyük önem vererek, ya da diğer bir deyişle evrenseli reddederek, paradoksal bir şekilde evrensel olarak okunan bir tür olmayı başarmıştır.

3. BİR KURGU ÖRNEĞİ OLARAK ROMAN SANATI

Roman her dönemde edebi türler arasında en çok ilgi çeken olmuştur. Esnek ve dinamik yapısı, öyküleme çeşitliliği ve kendine has anlatım biçimi yüzünden geniş kitlelerce tercih edilmiştir. Öyle ki, bu durum kuramsal yazılar yazan birçok filozofun da dikkatini çekmiş, onlar da kendi görüşlerini daha geniş kitlelere yaymak için roman sanatının öyküleme biçiminden yararlanmışlardır (Voltaire, Nietzsche, Sartre, Rousseau, Diderot). Roman, dünya edebiyatına burjuva sınıfının getirdiği bir türdür (Özgül, 2002: 11). Birçok eleştirmene ve yazara göre Cervantes’in Don Quijote romanı ilk çağdaş roman olarak (Fuentes, 2003:71) kabul edilse de, roman esas büyük örneklerini 18. ve 19. yüzyıllarda vermiştir. Özellikle 19. Yüzyıldan itibaren roman sadece bireyi anlatmakla kalmamış, aynı zamanda merkezine toplumu ve çağı da almıştır (Naci, 1999:7). Örneğin Fransız romancı Zola romanı bir laboratuvar olarak görmekte, kahramanlarını ve toplumu bir deney nesnesi haline getirmektedir (Bozdağ, 2013).

Popüler romanın arketipi, çoğu kadın okurlardan oluşan ve şehirli burjuvaziye hitap eden yeni bir kültür endüstrisinin ürünü olarak doğmuştur. Bu kitle; romandan, hem soylu kesime hem de halk kesimine özgü dini değerleri ikame etmesini, bir anlamda inanç yerine duyguyu, doğaüstüne dayalı bilgi yerine olası gerçekliğe dayalı imgelemi koymasını beklemiştir (Eco, 2017: 27). Artık olgusal olan önemlidir ve roman duyguya hitap ettiği kadar, içine doğduğu sınıf için ki bu burjuva sınıftır, gerçekliği temsil etme potansiyeli de taşımak zorundadır.

Lukacs’a (2003) göre ise roman, kapitalizme özgü bir türdür. Bireyin üretim sürecinden kopmadığı, uzmanlaşmanın ve yabancılaşmanın başlamadığı dönemlerin anlatısı olan epik farklı bir dünyayı anlatmakta, roman ise kural tanımaz ve kalıba oturtulamaz yapısıyla, kapitalist dünyanın kaosunu yansıtmaktadır.

Belge’nin (1998: 17-18), eleştirmen Ian Watt’dan özetleyerek anlattığı romanın özellikleri ve geçmişteki türlerden ayrımı aşağıdaki gibidir:

- Descartes’in büyük yeniliği, kendi gözlemiyle kanıtlamadığı hiçbir şeye inanmamasıdır. Bu açıdan “doğru”nun aranması, geleneksel düşünce tarzlarından kopmuş, bireysel bir sorun haline gelmiştir.

- Eski edebi türlerde, edebi göreneklerin belirlediği bir atmosferde, genel insan tiplerinin hikâyeleri anlatılırdı. Romanda ise belirli bir konuma yerleşmiş belirli insan tekleri gereklidir.
- Önceleri anlatı türünde kişiler, ya mitolojik ya da alegorik olurlardı. Bu iki çeşit tip de zorunlulukla genel ve evrenseldi. Oysa roman için belirli bireyler gerekliydi. Bunun da ilk koşulu, kişilerin gerçek hayattaki insanlar gibi adlarının olmasıdır.
- Locke'a göre kişisel kimlik, zaman içinde süren bilinçliliğin kimliğiydi. Birey geçmiş yaşantısı yoluyla kendi kimliğiyle temas ederdi. Roman da insan kişiliğini, geçmişteki ve şimdiki bilinçliliği yoluyla yorumlar. Roman zamanı da bireyselleştirmiştir. Mitolojik ve dini zamanı bırakıp, tarihi ve maddeci zamana doğru bir adım atmıştır.
- Mekân da zaman kadar önemlidir artık. Homeros'un ya da Boccacio'nun kişilerinin dolaştığı yerler belirsizdir. Roman sanatı ise mekânı en ince ayrıntılarına kadar verir.
- Roman üslup bakımından da eski edebiyatla bağlarını koparmıştır. Amacı güzel, şiirsel üslup değil, gerçek yaşantıyı vermeye yakın, esnek, güzelden önce gerçekçi bir düzyazıdır. Romanın kullandığı dil, bütün diğer edebi türlerinkinden daha göstergeseldir. Sahicilik havası vermek için düzyazı üslubunun benimsenmesi felsefi gerçekçiliğin ayırt edici yönetsel vurgularıyla da ilişkilidir.

Bütün bunların ışığında, romanın, bireyin yaşantısını, onun duygu ve düşüncelerini, ait olduğu biricik mekâna, zamana ve toplumsal yapıya önem vererek anlatan bir edebi tür olduğu söylenebilir. Bir araştırma ya da deneme yazısı, romanın tezlerini – bir tezi varsa eğer – işleyebilir, ama bunu bir roman kadar sarıh ve etkili bir şekilde ortaya koyamaz.

4. ÖRGÜT YAZINI VE KURGU ESERLER

Edebiyatla örgütler arasındaki ilişki üstüne süregiden tartışmanın kökü, özellikle antropolojinin de etkisiyle örgütler ve kültür çalışmaları arasındaki ilişkiye kadar gitmektedir. 90'lardan itibaren ise edebiyat çok çeşitli şekillerde örgütsel yazında kullanılmıştır (De Cock ve Land, 2006: 519). Bu sağlıklı tartışma örgüt alanında kurgu eserlerin kullanımı noktasındaki kuramsal altyapının daha da güçlenmesini sağlamıştır. Birçok araştırmacı için örgütler eskiden olduğu gibi rasyonel yapılardan oluşmamakta, bu nedenle de mekanik tekniklerle onları analiz etmek mümkün olmamaktadır. Örgüt teorisyenleri bu yüzden ilham ve yeni bakış açıları için edebi çalışmalara yönelmiş (De Cock ve Land, 2006: 518) ve bu konudaki çalışmaların sayısı arttıkça, alanın zenginliği de artmıştır (Rhodes ve Brown, 2005; Watson, 2011; Phillips, 1995). Özellikle örgüt kuramı alanındaki paradigma tartışmaları, yeni metodoloji arayışlarını da beraberinde getirerek, bilgi kaynakları ve bilgi üretim yöntemlerini çoğaltmıştır (Czarniawska, 1995). Kurgusal anlatılar olan, roman, oyun, şiir, hikâye ve filmler örgüt yazınına yeni bir perspektif getirmiştir (Phillips, 1995). Örgüt kuramı açısından edebi incelemelerin ve örgütlere edebiyat penceresinden bakmanın örgütsel antropoloji alanına katkı yapma potansiyeli vardır (Czarniawska 2009). Kurgusal hikâyelerde örgütlerden, ekonomik hayat ve iş yaşamından sıklıkla bahsedilmekte, örgüt araştırmacıları için bu hikâyeler ampirik bir materyal olmanın yanında bir ilham kaynağı olarak da değerlendirilmektedir (Alvarez ve Merchan, 1992). Aynı zamanda edebiyatın alana kazandıracağı dilsel zenginlik, yeni yazın formları örgüt çalışmalarının kendi anlatılarını yaratmalarına imkân sağlayacaktır (Czarniawska, 1999: 21).

William Whyte'in artık bir klasik olan "The Organization Man" (1956) adlı çalışması kurgusal eserlerde örgütlerin incelendiği öncü çalışmalardandır; sosyal çalışma etiğini kurgusal eserlerde incelemiş, hem dönemin popüler romanlarından hem de popüler filmlerinden yararlanmıştır (Rhodes ve Brown, 2005: 509). Whyte, ilk defa örgütsel çalışmalarda kurgu eserlerin kullanılabilmesi fikrini alana kazandırmıştır. Dwight Waldo (1968), ilk kez yöneticilerin edebiyat eserlerinden bir şeyler öğrenebileceğini söylemiştir (De Cock ve Land, 2006). Waldo'nun kitabı 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde yönetimsel romanı tanımlamış ve bu çalışmaların örgüt teorisiyle benzerliklerini ortaya koymuştur. İkinci bölümde tam 154 romanı yönetim konuları çerçevesinde değerlendirmiştir. Üçüncü bölümde ise yönetimsel romanlarla ilgili ikincil kaynakları incelemiştir. Hem uygulayıcıların hem de araştırmacıların romanlardan çok şey öğrenebileceklerini iddia etmiştir (Thomas, 1969: 621).

Czarniawska ve Monthoux'un, *Good Novels, Better Management* adlı 1994 tarihli derlemesi kurgu eserlerin örgüt ve yönetim alanında ne kadar önemli ve değerli olduğunu, alana yeni bir soluk getirme potansiyeli taşıdığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu kitaptaki araştırmacılara göre romanlar yönetim bilimini anlatan teorik kitaplardan çok daha derin ve etkili bir şekilde insanların ve örgütlerin fotoğrafını çekmektedir. Bugün birçok işletme öğrencisi yönetim alanı söz konusu olduğunda elden düşme ders kitaplarından Balzac ve Kafka'yı okumayı tercih etmektedirler (Czarniawska-Joerges ve Guillet de Monthoux, 2005: 1). Balzac'ın "İnsanlık Komedyası" adını taktığı toplu yapıtlarındaki ve Kafka'nın sözde görünmeyen ama her yerde olan bürokrasiyle giriştiği trajik mücadelesindeki insanlık durumlarının daha evrensel ve sahici görünmesi bu durumdaki en büyük etkenlerdendir. Czarniawska-Joerges ve Guillet de Monthoux'a (2005: 2) göre Heller, Below ve Eco gibi romancıları okuyan yöneticiler aslında bilmeden yönetim ve insan kaynakları alanında master yapmış olurlar. Onlara göre roman okumak yönetim okullarındaki vaka analizi çalışmalarıyla eş değer bir eylemdir. Yönetim alanında çalışan kişiler edebi eserlerden uygulamalar hakkında birçok şey öğrenebilirler (Cohen 1998; Bumpus, 2000). Her şeyden önce kurgu eserler yönetim alanında örgütleri realist perspektiften değerlendirmenin bazı durumlarda kaçınılması gereken bir yaklaşım olduğunu ortaya koyar (Monthoux, 2005). Monthoux bu tezini Zola'nın tekelleşmenin, tüketim çılgınlığının, perakendeciliğin ve bir aile firmasının anlatıldığı *Kadınların Cenneti*¹ romanına dayandırmaktadır. Keza Boland (2005); Amerikalı romancı William Dean Howells'in *The Rise of Silas Lapham* adlı romanıyla zor bir işi başardığını belirtir. Ona göre, Howells 19. yüzyılın sonlarında, Amerika'da serbest piyasa kapitalizmine doğru hareketi karakterize eden bilişsel yapıdaki değişikliklerle birlikte sosyal ve ekonomik ilişkilerdeki köklü değişimi dramatize ederek, genelde kurgu eserlerin özelde bu romanın insanın insana dışarıdan bakmasını olanaklı kıldığını ispatlamıştır. Birçok çalışmaya göre edebi metinler örgütlerin formal ve informal yapılarının anlaşılmasında kullanılabilir önemli araçlardandır (McCabe, 2014; Case, 1999; Phillips, 1995).

Clough (2002), kurgu eserlerin gerçeğin simülasyonu olduğunu, veri parçaları sunup başka bir biçimde ortaya çıkamayacak gerçeklerin onlar sayesinde görünür olduğunu öne sürmüştür. Öyküler gerçeklik ile toplum arasındaki bağıntıyı kurma rolünü üstlenmiştir (Jameson, 1981). Kurgu öğelerin örgüt bilminde kullanılması okuyucuların bilimin zor anlaşılır konularını daha rahat anlamalarını sağlayıp örgütlere dair gerçeklerin daha kolay özümsemesine yardımcı olacaktır (Richardson, 1994). Geleneksel yöntemin dışına çıkan bu yazım biçimi okuyucunun metne girmesini kolaylaştırır (Rowland vd., 1990). Weick (1995) örgütsel gerçeklerin anlatılar üzerine kurulu olduğunu söylemekle birlikte, araştırmacıların örgütsel yaşamı anlamlandırma noktasında sıkıntıları olduğunu, örgütsel modelleri yorumlamada anlatıların önemini vurgulamıştır.

Rhodes ve Brown'a (2005: 507) göre yöntem düzeyinde kurgu eserlerden üç şekilde faydalanılmaktadır:

- Kurgusalılık, genel olarak araştırma yazınının özelliklerinden biri olarak görülmektedir.
- Kurgu eserler, örgüt alanında ampirik çalışmalara uygun kabul edilmektedir.
- Kurgu türlerinden, araştırma çalışmalarına meşruiyet düzeyinde katkı sağladıkları için yararlanılmaktadır.

Rhodes ve Brown (2005), kurgunun bu üç biçimde de bir araştırma yazınında kullanılabileceğini belirttikten sonra, yazarın belli sorumlulukları olduğunu da ilave ederler. Yazarlara göre bu bir yönüyle yazma eyleminin etiğidir. Her şeyden önce konu edinecek kurgu eserin seçimi bir sorumluluktur. Zira kurgu eser hem bir temsil biçimidir, hem de bir anlatı performansıdır. Ancak bununla birlikte kurgu eserler ayrıcalıklı hakikat iddialarından ziyade, örgüt çalışmalarında dilin önemini ortaya koyan ve bu şekilde sosyal inşa süreçlerine dikkati çeken alçakgönüllü hikâyelerdir. Czarniawska'ya (1997: 19) göre bu tür hikâyeleri değerlendirirken kurgusal ve ampirik anlatılar arasında yapısal bir ayrıma gidilmez, çekim güçleri kurgu ya da gerçek olmalarından bağımsızdır. Genel olarak araştırmalar belirli temsil stratejileri olan ilgi çekici kurgular olarak da yorumlanabilir (Smircich, 1992). Butler'a (1997) göre edebiyatta bir biçime kavuşan hikâyeler ve bilimsel çalışmalarda bir form kazanan deneyler ortak bir

¹ 19. Yüzyılın sonunda Paris'te geçen bu romanda Zola, yeni yeni başlayan tüketim çılgınlığını, kadınların tüketim için hedef kitle olarak alınmasını, alışveriş merkezi diyebileceğimiz kümeleşmiş mağazaların açılmasını, satış elemanlarının zorlu çalışma koşullarını merkeze bir aşk hikâyesi koyarak anlatır.

özneliği yaratırlar. Bu özneliğin içinde araştırmacı, aktörler ve izleyiciler vardır. Yazar bir araştırmacı olduğu kadar, araştırmacı da bir yazardır.

Czarniawska'ya (1995) göre bilimsel bilginin yanında, Jean-François Lyotard'ın anlatı kaynaklı, insana ve topluma dair günlük bir bilgi adını verdiği ve bilim insanların da bizzat içinde yaşadıkları bir başka bilgi türü de vardır. Bilimsel bilgi ile anlatı kaynaklı bilgi arasındaki geleneksel olarak var olan ayırım son yıllarda ortadan kalkmaya başlamış ve örgüt yazını, anlatıları daha çok kullanır olmuştur. Czarniawska saha çalışmalarının örgütlere ait gerçekleri ortaya koymakta bazı konularda yetersiz kaldığını söyler. Özellikle cinsiyet ayrımcılığı gibi somut konuları aktörleriyle konuşmanın zorluğunun bu çalışmaları kısıtladığını ama bunun için çağdaş söylemin bir parçası olan kurgu eserlerin rahatlıkla kullanılabileceğini belirtir (Czarniawska, 2006).

Yönetim alanında giderek yaygınlaşan kurgu eserlerin kullanımında merkeze çok farklı yazarlar ve onların eserleri alınmıştır. Bürokrasi, güç ve yabancılaşma çalışmalarında Kafka'nın eserleri (Warner, 2007; Munro ve Huber 2012; McCabe, 2013; Huber ve Munro 2014), liderlik konusunda çağdaş romancılardan Murakami'nin *Yaban Koyununun İzinde* romanı (Sliwa vd., 2012), çalışma etiği alanında Melville'in *Katip Bartelby* adlı kısa romanı (Ten Bos and Rhodes, 2003), çalışanların örgüt içinde gösterdikleri üstü kapalı direnme yollarını anlatmak için Bukowski'nin *Factotum*'u (Rhodes, 2009) ya da yöneticiler için retorik bağlamında Yeats'in *Easter 1916* şiiri (March, 2006) ya da modern liderlik dersleri hususunda Shakespeare'in oyunları (Stevenson, 1996; Egan, 2000), örgütsel değişimi anlamak için postmodern romancı Thomas Pynchon'ın yapıtları (Beyes, 2009), örgüt alanındaki çalışmalarda kullanılan kurgu eserlere örnek olarak verilebilir.

Örgütsel çalışmalarda kurgu eserlerin kullanımı madalyonun bir yüzüyse, diğer yüzü de kurgu eserlerde örgütsel hayatın anlatımıdır. İş dünyası, ekonomik hayat ve örgütler anlatı sanatında sıklıkla yer alan konulardandır. Dickens'ın kahramanları², Fransız realistleri ve Steinbeck'in romanları veya Fitzgerald'ın *Muhteşem Gatsby*'sindeki muzaffer girişimci buna örnek gösterilebilir³ (Alvarez ve Merchan, 1992: 28). Bunun yanında 19 yüzyıl romanlarının büyük çoğunluğunun arka planında sanayi devrimi sonucu değişen üretim biçimleri karşısında gittikçe yalnızlaşan insanın trajedisi anlatılmakta, dönemin gerçekçi bir portresi ortaya konmaktadır. Romanın büyük temsilcileri olarak kabul edilen Rus yazarlar (Dostoyevski, Tolstoy, Gorki) sınıf çatışması temelinde gerçekçi romanın parlak örneklerini vermişlerdir (Steiner, 2015). 20. Yüzyılda ise bir anlamda bayrağı Amerikalı yazarlar almış; Jack London, Upton Sinclair, William Faulkner, John Fante, Henry Miller⁴ gibi yazarlar farklı üsluplarıyla örgütler ve sosyal düzen tarafından baskılanan karakterler yaratmışlardır.

Yönetim biliminde etkililiği, vizyonu ve bilgeliği arttırmak için birçok çalışma yapılmış ve yapılacaktır. Yönetim biliminde önemli olan toplumsal yapıya ve çağa uygun yöntemlerin geliştirilmesidir. Bunun için uygulayıcıların sadece ekonomiyle, hükümetlerle ve hukuk sistemiyle uyumlu olması yetmemekte, aynı zamanda tümüyle kültürel yapıyla da etkileşime girmesi gerekmektedir. Tarih disiplini bunun için bir yöntemse, bir diğer etkili yöntem de edebiyattır. Edebiyat sadece geniş bir bilgi kaynağı olduğu için değil, aynı zamanda alana bilgelik verme potansiyeli taşıdığı için de önemlidir (Waldo, 2005). Waldo edebiyatın sadece araştırmacılar için değil, aynı zamanda yönetim alanındaki uygulayıcılar için de farklı bir perspektif açacağını vurgularken, özelden edebiyatın genelde sanatın kullandığı sembolik dille, yaratıcı imgelerle sosyal gerçekliğin ne olduğuna dair farklı ve yeni tanımlar yapabileceğini belirtmektedir. De Cock'a (2000) göre örgüt yazımında kurgu eserleri kullanmak alana getireceği derinliğin yanında bizatihi yazma eylemi üzerinde de etkili olacaktır. Karmaşık örgütsel çıkarımları imge yüklü edebi anlatım tarzlarından yararlanarak ifade etmek, anlatılmak istenenin daha yalın ve etkili bir şekilde ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Czarniawska (2009) romanların örgüt araştırmalarını daha da zenginleştireceğini, bir örgüt teorisini gözlüğüyle bir romanı incelemenin yeni bir tür bakış açısına imkân sağlayacağını, farklı okumaların (çoklu okumaların) farklı tür sonuçlara ulaşmada alana büyük yenilik kazandıracadığını iddia etmektedir.

² Özellikle "Zor Zamanlar" romanı, fabrika ortamını, sendikal örgütlenme mücadelelerini, işverenlerin olumsuz tutumlarını çok çarpıcı bir şekilde anlatan ilk romanlardandır.

³ Her ne kadar Fitzgerald'ın kahramanı müteşebbis motivasyonunu aşk acısına borçlu olsa da, roman karakterin parlak başarısının yanında dönemin sosyo-ekonomik ve politik hayatının son derece etkileyici bir fotoğrafını koyar okuyucuların önüne.

⁴ Jack London'ın *Martin Eden*; Upton Sinclair'in *Şikago Mezbahaları*; John Fante'nin *Toza Sor* ve *Los Angeles Yolu*; William Faulkner'in *Ağustos Işığı* ve *Köy*; Henry Miller'in *Yengeç Dönencesi* romanları örnek olarak verilebilir.

Batı'da örgüt çalışmalarında kurgu eserlerin kullanımı giderek artan bir olguyken, Türkiye'de örgüt yazınında kurgu eserlerin kullanımında boşluk olduğu göze çarpmaktadır. Yakın zamana dek gelen, sosyal bilimlerde pozitivist perspektifin tartışmasız tek epistemolojik çerçeve olduğu düşüncesi bunda etkilidir. Türkiye'de örgüt çalışmaları alanı, uluslararası düzeydeki metodolojik tartışmalara aşına olduğu oranda, farklı metot denemeleri de gündeme gelmeye başlamıştır. Ancak, yine de veri kaynağı ve analiz türleri çeşitliliği açısından pozitivist çizgiden büyük kopuşların olmadığı araştırma örneklerinin sayısı, diğerlerine oranla daha fazladır. Oysa Türkiye'de sosyal bilimlerin farklı alanlarında toplumsal olgulara çok boyutlu ve daha derin bakabilmenin arayışlarına rastlanmakta ve bu eğilim anlamlı bir bilimsel heyecanla karşılanmaktadır (Harmanşah ve Nahya, 2016). Örgütsel olguların bağlama özgü çok boyutlu yorumlanmasında, toplumsal gerçekçi tür olarak tanımlanan ve sosyolojik okumaya açık romanların fazlaca yazıldığı Türkçe Edebiyat da bir veri havuzu olarak kullanılabilir.

5. SONUÇ

Sanatın üzerinde mutabık olunan bir tanımını yapmak zor olsa da, sanat temelde insanı merkeze koyarak onun varoluşunu anlamlandırma çabası olarak yorumlanabilir. Kurmaca veya daha somut ve geleneksel formlar olarak mitler, masallar, destanlar ya da kısaca anlatılar insanlık tarihi kadar eskidir. Bir anlamda ilkel komünal topluluklardan itibaren insanlar bir arada durmak için anlatılara ihtiyaç duymuşlardır. Anlatılar insanların kolektif iş birliğinin çimentosu olduğu gibi aynı zamanda komün hayatının hem en basit hem de en sofistike iletişim aracı olmuştur. Olaylar, deneyimler, yaşantılar, anlatılar aracılığıyla hem grup içinde paylaşılmış, hem de bir sonraki kuşaklar bu anlatılarla o komünün ebedi ve edebi birer parçası olmuşlardır. Anlatılar içinden çıktıkları gerçek hayatın hem bir temsilini hem de o hayattan ayrı insanlığa kılavuz olan, deneyimlerle harmanlanmış ikinci bir varoluş biçimini yaratmışlardır.

Genel olarak modern kurgu eserleri, özel olarak ise roman bu anlatıların daha kompleks formları olarak değerlendirilmektedir. Roman, diğer edebi türler arasında en geç gelişmiş form olmasına rağmen, belki de bu sayede bütün formları bünyesinde eritme yeteneği, esnek ve dinamik yapısı, öyküleme çeşitliliği ve kendine has anlatım biçimi ile her dönemde edebi türler arasında en çok ilgi çeken olmuş, geniş kitlelere ulaşmayı başarmıştır. Modern bireyin nereden geldiğini, bugün olduğu yeri ve nereye gittiğini bilme ihtiyacını karşılayan anlatıların en güçlü temsilcisi olan roman sanatı günümüzde de farklı biçim ve biçimlerde yazılarak halen gelişimini sürdürmektedir.

1950'lerden itibaren genelde kurgu eserler özelde roman sanatı sosyal bilimlerde kimi zaman bir eğitim aracı, kimi zaman bir veri kaynağı, kimi zaman sonuçları destekleyici bir unsur olarak, kimi zaman da metni zenginleştirmek için farklı biçimlerde kullanılmıştır. Yönetim ve organizasyon çalışmalarındaki kuramsal çeşitlilik ve görgül çalışmalardaki bağlam genişlemesi, çok farklı veri kaynaklarından yararlanmayı da beraberinde getirmiştir. Örgüt yazınında kurgu öğelerin kullanılması giderek yaygınlaşan bir olgudur. Birçok araştırmacı için örgütler eskiden olduğu gibi rasyonel yapılardan oluşmamakta, bu nedenle de mekanik tekniklerle onları analiz etmek mümkün olmamaktadır. Örgüt teorisyenleri bu yüzden ilham ve yeni bakış açıları için edebi çalışmalara yönelmiştir. Kurgu eserlerin genel olarak sosyal bilimlerde özel olarak yönetim çalışmalarında kullanılması alana yeni bir perspektif katacak ve alanın zenginliği artacaktır.

KAYNAKÇA

ALVAREZ, J. L. ve MERCHAN, C. (1992). The Role of Narrative Fiction in the Development of Imagination for Action, *International Studies of Management and Organization*, 22 (3), 27-45.

BAHOU, V. (1961). Social Science and Literature, *Peabody Journal of Education*, 39 (3), 162-168.

BARTHES, R. (1997). *Göstergebilimsel Serüven*, (çev. M. Rifat), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

BELGE M. (1998). *Edebiyat Üstüne Yazılar*, İstanbul: İletişim Yayınları.

BEYES, T. (2009). An Aesthetics of Displacement: Thomas Pynchon's Symptomatology of Organization, *Journal of Organizational Change Management*, 22(4), 421-436.

BLOTNER, J. (1955). *The Political Novel*, Garden City: Doubleday.

- BOLAND, R. J. (2005). Identity, Economy and Morality in 'The Rise of Silas Lapham, *Good Novels, Better Management: Reading Organizational Realities in Fiction*. Taylor & Francis e-Library.
- BOZDAĞ, Ö. S. (2013). İffet'te Emile Zola ve Naturalizm Etkisi, *Folklor Edebiyat*, 76, 233-239.
- BUMPUS, M. (2000). Brothers and Sisters: A Novel Way to Teach Human Resources Management, *Journal of Management Education*, 24(3), 366-377.
- BUTLER, R. (1997). Stories as Experiments in Social Inquiry, *Organization Studies* 18(6), 927-948.
- CARLİN, A.P. (2010). The Corpus Status of Literature in Teaching Sociology: Novel as Sociological Reconstruction, *American Sociologist*, 41 (3), 211-231.
- CASE, P. (1999). Organization Studies in Space: Stanislaw Lem and the Writing of Social Science Fiction, *Organization* 6 (4), 649- 671.
- CLOUGH, P. (2002). *Narratives and Fictions in Educational Research*, Buckinghamshire: Open University Press,
- COHEN, C. (1998). How Literature can be Used to Assist in the Education of Managers, *The Learning Organization*, 5(1), 6-14.
- COSER, L. A. (1963). *Sociology Through Literature: An Introductory Reader*. Prentice Hall: Englewood Cliffs,
- CZARNIAWSKA-Joerges, B. (1995). Narration or Science? Collapsing the Division in Organization Studies, *Organization*, 2 (1), 11-33.
- CZARNIAWSKA-Joerges, B. (1997). *Narrating the Organization: Dramas of Institutional Identity*, Chicago: University of Chicago Press.
- CZARNIAWSKA-Joerges, B. (1999). *Writing Management: Organization Theory as a Literary Genre*, Oxford: Oxford University Press.
- CZARNIAWSKA-Joerges, B. ve MONTHOUX, G. P. (2005). Introduction: Management Beyond Case and Clive, *Good Novels, Better Management: Reading Organizational Realities in Fiction*. Taylor & Francis e-Library.
- CZARNIAWSKA-Joerges, B. (2006). Doing Gender unto the Other: Fiction as a Mode of Studying Gender Discrimination in Organizations, *Gender, Work and Organization*, 13 (3), 234-253.
- CZARNIAWSKA-Joerges, B. (2009). Distant Readings: Anthropology of Organizations Through Novels, *Journal of Organizational Change Management*, 22 (4), 357-372.
- DE COCK, C. (2000), Reflections on Fiction, Representation and Organization Studies: An Essay With Special Reference to the Work of Jorge Luis Borges, *Organization Studies*, 21(3), 589-609.
- DE COCK, C. ve LAND, C. (2006). Organization/literature: Exploring the Seam, *Organization Studies*, 27(4), 517-535.
- ECO, U. (2017). *Popüler Roman Kahramanları*, (çev. K. Atakay), İstanbul: Alfa Yayınları.
- EGAN, M. (2000). Managers as Kings: Shakespeare on Modern Leadership, *Management Decision*, 38 (6), 315-328.
- ELİADE, M. (2001). *Mitlerin Özellikler*. (çev. S. Rifat). İstanbul: Om Yayınevi.
- FUENTES, C. (2003). *Kendim ve Ötekiler*. (çev. Ş. Yeğin). İstanbul: Can Yayınları.
- HARARİ, Y. N. (2015). *Hayvanlardan Tanrılara Sapiens*. (çev. E. Genç). İstanbul: Kolektif Yayınevi.
- HARMANŞAH, R. ve NAHYA, Z. N. (2016). *Etnografik Hikayeler: Türkiye'de Alan Araştırması Deneyimleri*, İstanbul: Metis Yayınları.
- HUBER, C. ve MUNRO, I. (2014). Moral Distance in Organizations: An Inquiry Into Ethical Violence in the Works of Kafka, *Journal of Business Ethics*, 124(2), 259-269.
- INFANTE, G.C. (1999). *Şehirler Kitabı*. (çev. Z. Önal). İstanbul: İş bankası Yayınları.

- JAMESON, F. (1981). *The Political Unconscious: Narrative as a Socially Symbolic act*. London: Routledge.
- JUSDANİS, G. (2012). *Kurgu Hedef Tahtasında*. (çev. Ç. Öztekin). İstanbul: Koç Üniversitesi.
- LUKACS, G. (2003). *Roman Kuramı*. (çev. C. Soydemir). İstanbul: Metis Yayınları.
- MARCH, J. G. (2006). Poetry and the Rhetoric of Management: Easter 1916, *Journal of Management Inquiry*, 15, 70-72.
- MCCABE, D. (2013). The Tyranny of Distance: Kafka and the Problem of Distance in Bureaucratic Organizations, *Organization*, 13, 1-20.
- MCCABE, D. (2014). Light in the Darkness? Managers in the Back Office of a Kafkaesque Bank, *Organization Studies*, 35 (2), 255-278.
- MONTHOUX, G. P. (2005). Docteur Clérambault in Zola's Paradise: Notes on Naturalist Studies of Passion in Organizations, *Good Novels, Better Management: Reading Organizational Realities in Fiction*, Taylor & Francis e-Library.
- MUNRO, I. ve HUBER, C. (2012). Kafka's Mythology: Organization, Bureaucracy and the Limits of Sensemaking, *Human Relations*, 65(4), 523-543.
- NACI, F. (1999). *Yüzyılın Yüz Romanı*, İstanbul: Adam Yayınları.
- NİSBET, R. A. (1976). *Sociology as an Art Form*, London: Heinemann.
- ÖNAL, M. (2012). *Edebiyat Sanatı*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- ÖZGÜL, M. K. (2002). Romanın Hikâyesi, *Türk Romanı Özel Sayısı*. Ankara: Hece Yayıncılık.
- PHİLLİPS, N. (1995). Telling Organizational Tales: On the Role of Narrative Fiction in the Study of Organizations, *Organization Studies*, 16(4), 625-649.
- RHODES, C. ve BROWN, A. D. (2005). Writing Responsibly: Narrative Fiction and Organization Studies, *Organization*, 12(4), 505-529.
- RHODES, C. (2009). 'All I Want to do is Get That Check and Get Drunk': Testifying to Resistance in Charles Bukowski's Factotum, *Journal of Organizational Change Management*, 22(4), 386-401.
- RİCHARDSON, L. L. (1994). Writing: A Method of Inquiry, N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln içinde, *Handbook of Qualitative Research*. (s. 516-529), Thousand Oaks, CA: Sage.
- ROWLAND, G., ROWLAND, S. ve WİNTER, R. (1990). Writing Fiction as Inquiry Into Professional Practice, *Journal of Curriculum Studies*, 22(3), 291-310.
- SLİWA, M., SPOELSTRA, S., SØRENSEN, B. M. ve LAND, C. (2012). Profaning the Sacred in Leadership Studies: A Reading of Murakami's A Wild Sheep Chase, *Organization*, 20(6), 860-880.
- SMİRCİCH, L. (1992) Stories of Mike Armstrong and the Idea of Exemplary Research, P. Frost ve R. Stablein içinde, *Doing Exemplary Research*, (s. 227-231), Newbury Park: Sage.
- STEİN, M. R. ve VİDİCH, A. (1963). *Sociology on Trial*. Prentice Hall: Englewood Cliffs NJ.
- STEİNER, G. (2015). *Tolstoy mu Dostoyevki mi?* (çev. S. Çalışkan), İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- STEVENSON, W. B. (1996). A Muse of Fire or a Winter of Discontent? Teaching Shakespeare in the Leadership Course, *Journal of Management Education* 20(1), 39-47.
- STEVİCK, P. (2004). *Roman Teorisi*. (çev. S. Kantarcıoğlu). Ankara: Akçağ Yayınları.
- TEN BOS, R. ve RHODES, C. (2003). The Game of Exemplarity: Subjectivity, Work and the Impossible Politics of Purity, *Scandinavian Journal of Management*, 19(4), 403-423.
- THOMAS, J. M. (1969). The Novelist on Organization and Administration, *Administrative Science Quarterly*, 14 (4), 621-622.

- WALDO, D. (2005). Preface, *Good Novels, Better Management: Reading Organizational Realities in Fiction*, Taylor & Francis e-Library.
- WARNER, M. (2007). Kafka, Weber and Organization Theory, *Human Relations*, 60(7), 1019–1038.
- WATSON, C. (2011). Staking a Small Claim for Fictional Narratives in Social and Educational Research, *Qualitative Research*, 11(4), 395-408.
- WATT, I. (2007). *Romanın Yükselişi*, (çev. F. B. Aydar). İstanbul: Metis Yayınları.
- WEİCK, K. (1995). *Sensemaking in Organizations*. London: Sage.
- WOLFF, L. (2014). Let's Talk About Lex: Narrative Analysis as Both Research Method and Teaching Technique in Law, *Adelaide Law Review*, 35(1), 3-21.
- ZİMA, P. V. (2004). *Modern Edebiyat Teorilerinin Felsefesi*, (çev. M. Özseri). Ankara: Hece Yayınları.